

GÜLHANE VE MODERN TÜRK TIBBİ KURULUŞUNUN 100.YILI

Naki SELMANPAKOĞLU, Selçuk IŞIK

Gülhane Askeri Tıp Akademisi, ANKARA

Bilim ve felsefenin birleştiği en önemli konu olan Tıbbın gelişiminde Avrupa'daki Rönesans hareketi önemli yer tutar. Bir kimya profesörü olan Paracelsus (1527) ilk dersini verirken eski klasik tıp kitaplarını bir yığın yaparak ateşe vermiş ve şu ünlü sözünü söylemiştir: "Tıp ölmüştür, tıbbi ben kuracağım". İşte Batı ile Doğu arasındaki yol ayrımının güzel bir ifadesi olan bu söz yeni bilgilere açık olmayan, yaratıcılık yeteneğini kaybetmiş, ancak hocasından gördüğünü nakleden Doğu ile bütün eskiye sırtını dönmüş, yalnız deney ve gözleme değer vererek gerçeği aramaya çalışan Batı'nın farkını ortaya koymaktadır.

Osmanlılarda ise medrese eğitimi ve öğretimi tıp öğretiminin tek şekli idi. İlk Tıp okulu 1805 de III.Selim zamanında kuruldu. Ancak dini inanışlar nedeni ile otopsi gibi pratik girişimlerin yapılamadığı bu okul da kısa bir süre sonra kapatıldı.

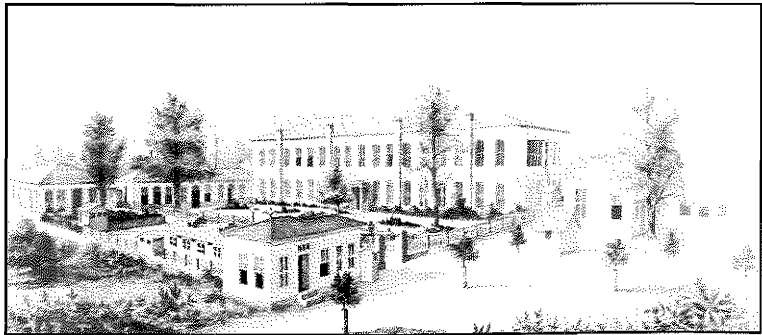
"Askerlerin hasta ve yaralıları barışta ve savaşta, hekimlik kurallarına göre bakılıp tedavi edilmelerinin gerekli olduğu belli ise de İstanbul' da bulunan İslam hekimlerinin pek çoğu eski bilgileri ile hekimlik yapmakta, yeni metodlardan habersiz bulunmaktadırlar.... İstanbul'da bu niteliklere uygun bağımsız bir tıbbiye okulu açmaya ve ordu erlerinin sağlığının emanet edileceği Hristiyan hekimler yerine, bilgili hocalar tarafından yetiştirilmiş müslüman hekimlere ihtiyaç vardır..."

Hekimbaşı, Mustafa Behçet efendinin yeni bir tıp okulu kurulması için verdiği teklif Sultan II.Mahmut tarafından olumlu karşılanır ve öncelikle 1827'de "**tıbhane-i amire**" ve 1836'da Cerrahhane ile birleşerek "**Mekteb-i Tıbbiye**" kurulur. Bu okul için 1837'de daha büyük ve yeni bir bina ihtiyacı Galatasaray Enderun Mektebinin yeniden düzenlenmesi ile karşılanır ve okulun adı "**Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane**" olarak değiştirilir. Bu devrede öğretim Fransızca olup Avrupa'ya öğrenciler gönderilir ve

Avrupa'da yüksek tıp okulu olarak kabul edilmeye başlanır. Ancak Kırım savaşındaki salgın hastalıklar nedeniyle başarısız olunur. Savaş sırasında İstanbul'da bulunan Fransız gazeteci "*koğuşlarda bakımın az olduğunu, hastaların durumlarının iyi olmadığını, buna karşılık hekimlerin, ameliyatlarda ölüm azlığını iklim ve suyun etkisine, hasta moralinin yüksek olmasına, sinir sisteminin sağlam olmasına ve alkol kullanmamaya bağladıklarını*" yazmıştır. 1867'de sivil tıp okulu "**Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane**" kurulur. Buradaki Türkçe eğitim Askeri Tıbbiye'de de uygulanmaya başlanır. Askeri hekimliğin ikinci sınavı olan Yunan savaşı da salgın hastalıklar nedeniyle kaybedilir. Kurulduğu günden beri yetişen hekimlerin tüm padişahlarca el üstünde tutulmasına rağmen yetersiz oldukları ortaya çıkar ve yeni arayışlar içine girilir.

Tıp eğitiminin Avrupa ülkeleri düzeyine getirilmesi için yurtdışından uygun birisinin getirilmesine karar verilir. Yapılan görüşmeler sonucu 1898 yılında Cerrahi Profesörü **Robert Rieder** ve muavini Doktor **Georg Deycke** Almanya'dan getirilirler. Prof.Dr.Rieder incelemelerde bulunarak raporlar sunar. Bu raporlardan bir alıntı:

"Türk hastanelerinde hoş bir tembellik vardı. Hekim hastaneye bir saat kadar gelir veya hiç gelmez, haftada

Şekil 1: Gülhane'nin kuruluş yıllarındaki Sarayburnu'ndaki binası.

bir veya iki ameliyat yapılır, onlar da yarım saat veya bir saat sürer. İstenen hasta alınır, istenmeyen hasta alınmaz. Hastanelerin itibarını korumak için kimsenin hastanede ölmesine izin verilmez, bunun sonucu ameliyat istatistiklerinde gösterilen inanılmaz derecede düşük ölüm oranları bir zafer sayılır....”

Dr.Rieder'e çok geniş yetkiler verilerek Topkapı surları içerisinde eski Askeri Rüüşkiye (ortaokul) binasını kullanması önerilir. Tamamen istekleri doğrultusunda hazırlanan 151 yataklı örnek hastane padişahın doğum günü olan 30 Aralık 1898 de açılır ve “**Gülhane Seririyat Hastanesi**” adı verilir. Elektrik kesintileri nedeniyle kendi jeneratörü bile bulunan bu hastanenin açılışından bir hafta sonra tüm yatakları dolmuştur. Açıldığında sadece iki kliniği olan Gülhane'de 4 yıl içerisinde 10 klinik sayısına ulaşılmıştır. Öğrenci eğitiminde tamamen değişiklik yapılarak yeni dersler ve ders programları oluşturularak araştırmacı ve sorgulamalı eğitim verilmeye başlanılmıştır. Teorik yanında pratik uygulamaya önem verilen hekimlik eğitiminde tüm ölüm olgularına otopsi yapılmaya başlanmıştır. Hasta bakımı, klinik ve poliklinik hizmetlerinde de örnek gelişmenin başladığı Gülhane'nin kuruluşu ülkemizde modern, araştırmacı bilime dayalı tıbbın başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

1899'da Meclis-i Mahsus üyelerinin imzaladığı “*Tıbbiye okulunun düzenlenmesi ve mezun olan hekimlerin devlet ve millet hizmetinde daha bilgili ve ahlaklı olarak yetiştirilmeleri için Almanya'dan getirilen Dr.Rieder'in kurduğu Gülhane Hastanesinde hekimlik ile ilgili yaptırdığı uygulamalar gözönüne alınarak, Tıbbiye okulunda alınacak önlemler...*” başlıklı yazı Gülhane'nin Türk Tıbbına getirdiği yeniliklerin bir göstergesidir.

O dönemde yaşayan ünlü hocalarımızın sözleriyle Gülhane:

Dr. Mazhar Osman (Usman) : “.....Gülhane ile Osmanlı tıbbı yeni bir hayata atılıyordu. Çağdaş Türk tıbbının temel taşı Dr.Rieder attı. Dr. Deycke ve özellikle Dr.Wieting o temelin üzerine güzel ve dayanıklı bir bina inşa ettiler. Genç hekimlerimiz fikirlerinin düzenli olarak gelişmesini, sanatlarının ilerlemesini Gülhane'nin varlığına ve bu hekimlere borçludurlar... Gülhane'de yapılanların en önemlisi, Türk gencine nasıl çalışılması gerektiğini öğretmeleridir. Bu arada bilimsel eserlerin nasıl hazırlanacağını göstermişler, Almanya'da ve diğer ülkelerde çıkan dergilerde yayınlanmasını sağlamışlardır.....”

Dr.Cemil Topuzlu Paşa : Saray'a yakınlığı ile Rieder Paşanın Almanya'ya geri gönderilmesinden sorumlu tutulan ve o yıllarda İstanbul'daki birkaç cerrahın birisi olan Topuzlu Paşa Tıbbiye'deki Hariciye Kliniğinin nasıl zor şartlarda çalıştığını anlatırken “*Memleketimizde cerrahlığın ileri gitmesinde Gülhane*

Askeri Tatbikat Okulunun hizmeti büyük olmuştur.....pek çok cerrah yetişmiştir.” sözleri ile Gülhane'nin Cerrahi alanındaki başarısını vurgulamıştır.

Dr.Besim Ömer (Akalm): “.....Gülhane'de bulunan Askeri Lise Binası hastaneye dönüştürülmüş, Tıbbiye'den mezun olan hekimler burada pratik yapmaya başlamışlardır. Bu hastane Avrupa hastaneleri derecesinde mükemmel ve muntazamdı.”

Dr. Şükrü Kamil Bey : “*İnsaf ve adalet dolu gönüller yeni kurulan Gülhane Hastanesi'ni Osmanlı Tıp Dünyasının gelişmesine doğru atılmış ilk ve kesin bir adım olarak kabul ederler.”*

Dr. Rieder bir yandan da Haydarpaşa binasının yapımı ile ilgilenir ve hatta yapım sırasında bu inşaatın düşerek sakat kalır. Ancak Saray'a yakın çevrelerce açılışına bile davet edilmediği Haydarpaşa binası hakkında “*Haydarpaşa'da modern Tıbbiye mektebinin kapısını açtık ama sarayın kapısını kapadık.*” demiştir. Haydarpaşa binası o tarihlerde **Tatbikat Mektebi** olarak kullanılmaya başlanmış ve günümüzde de Gülhane bünyesinde Eğitim Hastanesi olarak görevini sürdürmektedir.

Dr. Rieder Gülhane'de çalışmalarını anlattığı kitabında yapılan operasyonları ve sonuçları (1899-1901) verdikten sonra yaptığı değerlendirmede şivil Alman hastanesindeki düşük ölüm oranlarının çok başarılı görüldüğünü belirterek ve şu yorumu yapmıştır: “*...Almanya'da dünya çapında ünlü cerrahların, her türlü ihtiyaçları karşılanmış hastanelerde yaptıkları ameliyatlarda bile bu başarıya ulaşmaları mümkün olmamıştır. İstanbul'da yeterli aydınlatma bile bulunmayan ameliyathanelerden böyle başarılı sonuçlar alınmasını açıklayabilmek mümkün değildir. Bir operatörün ameliyat başarısında el becerisinin yanında, doğruluk ve dürüstlüğü her şeyden önce gelir. Ameliyatta hastanın iyi olması da ölmesi de mümkündür. Ama ameliyatı yapanın, en son bilgilere sahip, hastasını iyi eden veya en azından ağrılarını dindirebilen bir hekim olması gerekir.... Bu oranlar incelendiğinde Gülhane'nin başarısı görülecektir. Klinikte genel ölüm oranı ile ameliyatta genel ölüm oranı hemen hemen birbiri ile aynıdır. Ve klinikte tedaviye alınan hastaların % 95.8'i ameliyat edilmiştir. Bu oran diğer hastane ve kliniklerinkinden daha yüksektir.”*

Bu operasyon listesinde en ilginç olanı 95 hastada Plastik cerrahi ve doku transplantasyon yöntemlerinin uygulanmış olmasıdır.

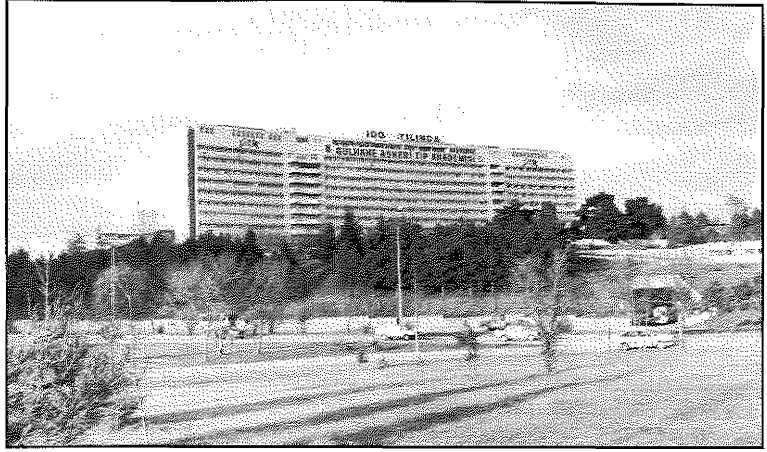
Dr. Robert Rieder (1898-1904) , **Dr. Georg Deycke** (1904-1907) ve **Dr.Julius Wieting** (1907-1914) sırayla Gülhane Müdürlüğü görevlerini yürüttüler. Bu devrede tüm olumsuzluklara rağmen Gülhane'de Tıp alanında çok önemli gelişmeler oldu.

Balkan ve 1. Dünya Savaşı yıllarında eğitim görevini bırakan Gülhane'yi seyyar ordu birliklerine sağlık

hizmeti sunarken görüyoruz. 1918 yılında Fransız'ların işgali üzerine Gümüşsuyu Asker Hastanesinde görevine devam eden Gülhane, Cumhuriyetin ilanı takiben 1923 yılında "**Gülhane Askeri Tıp Encümen-i Alisi**" adını aldı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden bir talimatname çıkarılarak tekrar Sarayburnu'ndaki eski binasına geçti. Müdürlük görevi **Dr. Tevfik Salim (Sağlam)**'a verildi.

Ankara'nın başkent olması ve Anadolu için stratejik önemi nedeniyle 1941'de İstanbul'dan Ankara Cebeci Merkez Binasına taşındı ve "**Cebeci Gülhane Askeri Tababet Okulu**" adını aldı. 1941 yılında bu taşınma sonrası yeniden yapılanma içerisinde Türkiye'deki ilk **Çene Cerrahi Servisi** kuruldu ve başına **Dr.Necdet Albay** getirildi. 1945 yılında Gülhane bünyesinde kurulmasına karar verilen Ankara Tıp Fakültesi'ne bulunduğu binaları bırakarak şimdiki Kara Kuvvetleri Komutanlığı binası olan Anıttepe'deki binasına taşındı. 1947 yılında Gülhane'ye şimdiki adı olan "**Gülhane Askeri Tıp Akademisi**" ünvanı verildi. 1957 yılında **Prof. Dr. Cihat Borçbakan başkanlığında Çene ve Plastik Cerrahi Kürsüsü** kuruldu. 1965 yılından **Prof. Dr. Sadun Uzel** başkanlığında çalışmaya devam eden kürsü, 1971 yılında Gülhane'nin şimdiki modern binalarına taşınması ile **Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi Kliniği** adını aldı. 1976 yılında Türkiye'nin ilk modern **Yanık Merkezi** Gülhane bünyesinde Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi Kliniğine bağlı olarak açıldı. **Prof. Dr. Cemal Aytemiz**'in başkanlığı sırasında hem araştırma hem klinik uygulamalarda Yanık Merkezi'nde başarılı çalışmalar yapıldı.

Gülhane Askeri Tıp Akademisi Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi Kliniği ülkemizde pek çok ilke imzasını atmıştır. Plastik Cerrahi alanında, GATA'da son yıllarda, ilk defa vasküler malformasyonlar için Argon lazer kullanılmasına 1987 yılında başlanmış, geniş yanıkların kapatılmasında oto-homogreftleme ilk kez uygulanmış, modern maksillofasial cerrahi ilkeleri uygulanmaya başlanarak, özellikle alt ekstremitate ateşli silah yaralanmalarında serbest fleple onarımda çok geniş bir tecrübe ve olgu serisine sahip olunmuştur.

Şekil 2: Gülhane'nin günümüzdeki görünümü.

Modern Türk Tıbbının kurulmasında ve yayılmasında önemli görevler gören Gülhane Askeri Tıp Akademisi bu yıl kuruluşunun 100. yılını kutlamakta. Bu tüm yıla yayılan bir takvim içerisinde çeşitli bilimsel ve sosyo-kültürel etkinliklerle kutlanacaktır. Bu program içerisinde uluslararası düzeyde isim yapmış yanık uzmanlarının da katılacağı **Yanık Sempozyumu** 23-25 Mayıs 1998 tarihleri arasında GATA'da yapılacaktır.

Gülhane Askeri Tıp Akademisi Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi Anabilim Dalı dün olduğu gibi bu günde geçmişine layık olma çabası içerisinde daha nice yıllara Türk Tıbbının hizmetinde girmeyi amaçlamaktadır.

*Prof. Dr. Naki SELMANPAKOĞLU
GATA Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi AD.
ANKARA*

KAYNAKLAR

1. Ataç, Adnan.: Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nin Kuruluşu. Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı:87, 1996
2. Kavur, Ekrem Şadi : Gülhane Askeri Tıp Akademisi Tarihçesi. Silahlı Kuvvetler Dergisi Eki. Ankara, 86(222), 1967
3. Özbay, Kemal : Türk Asker Hekimliği ve Tarihi ve Asker Hastaneleri, Cilt 1-2, Yörük Basımevi, İstanbul, 1976
4. Rieder, Robert: Für Die Türkei, (das Krankenhaus Gülhane) Bd.I, Jena, Verlag Vın Gustav Fischer, 1903